

Tema și viziunea despre lume

Perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă un moment de referință în dezvoltarea prozei românești. În această perioadă proza lui Sadoveanu, impregnată de lirism, tradiția vechilor povestitori, a cronicarilor și a cărților de înțelepciune, coexistă cu realismul dur obiectiv al lui Rebreanu și cu romanele în care C. Petrescu și H.P. Bengescu investighează profunzimile psihicului uman prin metode ale prozei europene moderne.

Anii interbelici se caracterizează în literatura română printr-o remarcabilă dezvoltare a romanului ce se impune ca o specie literară dominantă în care sunt cuprinse medii sociale diferite și o problemă bogată și complexă. Alături de romane de inspirație rurală pe care îl continuă M. Sadoveanu și L. Rebreanu se dezvoltă romanul citadin a cărui necesitate era afirmată de E. Lovinescu.

Baltagul a fost publicat în anul 1930 și este un roman prin complexitatea acțiunii și a conflictelor, prin consistența personajelor. Este un roman interbelic polimorf, în sensul că este tradițional-prin faptul că "preferă psihologia faptei și analiza epicului" și manifestă interes pentru aspectele sociale, istorice, mituri, datini, folclor, este un roman realist, social și obiectiv înfățișând felul în care trăiesc muntenii printr-o narațiune la persoana a III-a, este mitic din perspectiva miturilor regăsite: mitul transhumantei, mitul lui Isis și Osiris, numele personajelor.

Este un roman de dragoste deoarece Vitoria întreprinde această călătorie din dragoste pentru soțul său, un roman cu intrigă polițistă dar și un Bildungsroman ce are în vedere evoluția lui Gheorghiță.

Tema romanului este dorința de a afla adevărul și de a face dreptate care se grefează pe atmosfera lumii arhaice a satului românesc, sufletul țăranului moldovean român, păstrător al lumii vechi, al tradițiilor și al specificului național. Că subteme pot fi evidențiate: familia, viaa pastorală, iubirea.

Titlul romanului desemnează o unealtă a civilizației pastorale. De-a lungul firului epic, baltagul este amintit de mai multe ori ceea ce susține că este mai mult decât o unealtă de muncă. Este arma pusă în slujba dreptății, care se cere să rămână nefolosită în alt scop până atunci și este totodată instrumentul crimei mârșave.

Acțiunea romanului este simplă, urmărind un singur fir epic: drumul Vitoriei Lipan în căutarea soțului ei, Nichifor. Structurată în șaisprezece capitole, romanul are o acțiune clară cu repere temporale și spațiale bine determinate. Astfel acțiunea se desfășoară de toamna până primăvara, cu momente precum Sf. Andrei, Postul Mare în Măgura Tarcăului, Vatra Dornei, Borca, Cruci, Suha, Sabasa. Conflictul este sugerat încă din primele pagini ale romanului. Întârzierea soțului este sursa conflictului interior trăit de Vitoria ce se intensifică pe parcursul romanului. Conflictul exterior este relevat de confruntarea dintre Gheorghiță și ucigașii tatălui său.

În expozițiune, este evocată imaginea Vitoriei Lipan, îngrijorată din pricina întârzierii soțului ei. Intriga intervine când Vitoria înțelege că Nechifor nu se mai întoarce căci semnele rău-prevestitoare nu sunt puține. Desfășurarea acțiunii ilustrează drumul parcurs de munteancă alături de fiul ei Gheorghiță, în căutarea celui dispărut. Participând conform tradiției la evenimentele care îi ies în cale: botezul de la Borca, nunta de la Cuci; sperând că în adunările acestea s-ar putea găsi cineva care să-i ofere indicii despre Nechifor. La fiecare popas află de bărbatul cu căciula brumărie, călare pe un cal negru țintat. La Suha, la cârciuma lui Iorgu Vasiliu îi pierde urma bărbatului căci pe acolo nu trecuse. Ajutată de nevasta hangiului, Vitoria îi găsește pe ucigași: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui. Cu ajutorul câinelui Lupu găsesc osemintele lui Nechifor. Punctul culminant coincide cu scena demascării ucigașilor, la parastasul lui Nechifor. Deznodământul îl înfățișează pe Calistrat Bogza mărturisind că, împreună cu Ilie Cuțui, l-a ucis pe Nechifor pentru a-i lua oile acestuia.

În ceea ce privește rânduiala și semnul, cuvinte-cheie ale interpretării romanului, se conturează de la început o viziune clară asupra lumii existente. Nimic aleatoriu nu se petrece, nici la nivel colectiv, nici la nivel individual. În ordinea prestabilită a lumii, Dumnezeu a distribuit fiecărui neam darurile cuvenite. Când la tronul dumnezeiesc s-au înfățișat cu întârziere moldovenii, călători prin munți cu oile și cu asinii lor, nu le-au mai rămas bunuri de împărțit “Nu vă mai pot da într-adaos decât o inimă ușoară că să vă bucurați cu al

vostru. Să vă pară toate bune; să vie la voi cel cu cetera; și cel cu băutura; și s-aveți muieri frumoase și iubețe "

În finalul romanului, Vitoria și Gheorghiță se întorc în sat la viața păstorească, pentru că mereu o altă generație vă reface conturul existențial al părinților și străbunilor până la capătul vremii. Mandatul justițiar al Vitoriei s-a împlinit, ritualul integrării cosmice a celui dispărut s-a finalizat, deci viața poate să meargă înainte în familia Lipanilor, condusă acum de Gheorghiță.

Omul arhaic, desprins din mijlocul naturii autohtone, se confruntă cu lumea modernă și oscilează indecis între a rămâne legat de izvorul care l-a creat sau a se rupe de el. Din această perspectivă raportul romanului "Baltagul" cu "Miorița" dezvăluie sensuri care depășesc cu mult asemănările relevate de firul narativ. Nechifor Lipan, personajul absent al romanului, este obligat de mersul noii lumi să se desprindă de natura protectoare și să coboare în Valea Dornelor, nu că cioban, ci că negustor, ceea ce diferă de motivul transumanței din baladă. Dacă în baladă moartea rămânea ipotetică, în roman se înfăptuiește.

Scena coborârii lui Gheorghiță în prăpastie validează faptul că "Baltagul" este un bildungsroman. Procesul inițiativ al fiului presupune o moarte simbolică, adică coborârea în prăpastia infernală, acolo unde neinițiatul vă fi supus unor încercări-limită, se confruntă cu imaginea îngrozitoare a rămășițelor părintelui său. Gheorghiță iese din labirintul inițiativ un om format și intră într-o altă etapă existențială fiind capabil să preia conducerea familiei. Băiatul de optsprezece ani pornește pentru prima dată într-o călătorie mai lungă și decisivă pentru formarea lui. La finalul romanului, el intră într-un alt fel de existență, cu alte responsabilități.

Confruntarea dintre Vitoria și Calistrat Bogza demonstrează inteligența și energia protagonistei, dar și încheierea procesului de maturizare a lui Gheorghiță. Vitoria urmărește împlinirea legii nescrise pentru pedepsirea ucigașilor. Atunci când Bogza cere înapoi baltagul, Vitoria îl întreabă pe fiul ei dacă nu poate citi ceva pe această armă. Scena devine dramatică: Calistrat își pierde cumpătul și se repede la Gheorghiță să-i smulgă baltagul. Îl lovește cu pumnul în frunte pe Cuțui iar Vitoria cere să dea drumul câinelui, care era legat, iar Lupu rupe lanțul. Pentru că Bogza s-a năpustit să smulgă baltagul de la Gheorghiță și să se apere de câine, acesta se înfurie și îl lovește cu baltagul. Calistrat Bogza este culcat de oameni pe prispa casei și pentru că simțea că se stinge, mărturisește adevărul despre crima săvârșită cum a prezentat-o Vitoria.

În opinia mea, tema și viziunea despre lume ilustrează, în acest roman, o societate rurală, cu obiceiuri și mentalitățile specifice locului. Altfel spus, este o monografie a lumii pastorale, care ilustrează o filozofie și un mod de viață ancestral.

În concluzie, „Baltagul” este o scriere despre vechile norme de civilizație, despre confruntarea dintre modern și arhaic, cu triumful acestuia din urmă. Atmosfera romanului este mitică, amintind uneori de aceea din „Creanga de aur”.